

Unbyn

Riksintresse kulturmiljö, Boden kommun

Länsstyrelsen
Norrbotten

Den äldre bostadsbebyggelsen.

Omslagsfoto: Obruten siktlinje från söder över de öppna markerna.

Unbyn BD 43

Motivering

Bevarad bymiljö med medeltida ursprung i det öppna odlingslandskapet intill Luleälven. Byn är representativ för Norrbottens kustnära jordbruk som historiskt dominerats av boskapsskötsel, med fisket som ett betydelsefullt inslag i ekonomin. (Bymiljö, odlingslandskap, vägmiljö).

Historiskt sammanhang

Unbyn är en stor by med medeltida ursprung vid Luleälven. Precis som i övriga delar av landet utvecklades jordbruket i Norrbotten radikalt under 1800- och 1900-talet, med stora nyodlingar i spåren av skiftesreformer och mekanisering. I Unbyn fick utvecklingen en extra skjuts av att länets första lantbruksskola etablerades i grannbyn 1860. Utflyttade gårdar som flyttades vid laga skiftet gav upphov till nya bydelar som nästan suddat ut gränsen mot grannbyn Avan.

Påtaglig skada på riksintresset kan uppstå t.ex. genom

- landskapets struktur och orientering mot älven bryts av nya anläggningar, som bildar barriär mot älvrummet och/eller odlingsmarkerna
- bykärnans täta radbykaraktär omvandlas genom tillkommande bebyggelse
- de insprängda odlingslotterna mellan gårdarna tas i anspråk för ny, samlad bebyggelse som förtar upplevelsen av jordbruksby
- den äldre bostadsbebyggelsen med sin variation och särprägel rivs eller förvanskas
- jordbrukets ekonomibyggnader tunnas ut och försvinner
- ökat inslag av gränsmarkörer kring tomterna i form av staket och täta häckar
- okänslig breddning av vägrummet i och genom bykärnan
- brutna siktlinjer från bykärnan mot odlingsmarkerna och älven
- ladlandskapet helt försvinner genom förfall eller rivning av lador
- okänslig omledning av landsvägen.

Riksintressets uttryck

Sambands- och brukningsvägarna inom byn som är tillkomna före 1900-talet.

Landsvägen (väg 616) som byggdes för brukens behov under tidigt 1800-tal har i stort kvar den sträckning som syns på 1894 års karta.

Obruten siktlinje från söder över de öppna markerna mot den ursprungliga, täta radbyn på höjden. Utblickarna mot det öppna odlingslandskapet och Luleälven.

De timrade ekonomibyggnaderna, härbren, bodar, logar och ladugårdslängor som återspeglar av byns ursprung försörjning.

Den äldre bostadsbebyggelsen i gestalt av timrade par- och enkelstugor och så kallade norrbottensgårdar i 1,5 våning samt det tidiga 1900-talets egna hem. De traditionella timmerhusen får sin karaktär av de långsmala proportionerna, de markerade knutarna, den låga takvinkeln och olika fönsterformer i botten- respektive vindsplan. Egnahemmens kompakta volymer, högre takvinkel och ofta med någon takkupa.

Det mångformiga odlingslandskapet med öppna diken, flikar och åkerholmar och odlingsmarker som sträcker över ön Granden ner till älvkanten på öns östra sida.

Resterna av ladlandskapet i byns södra del.

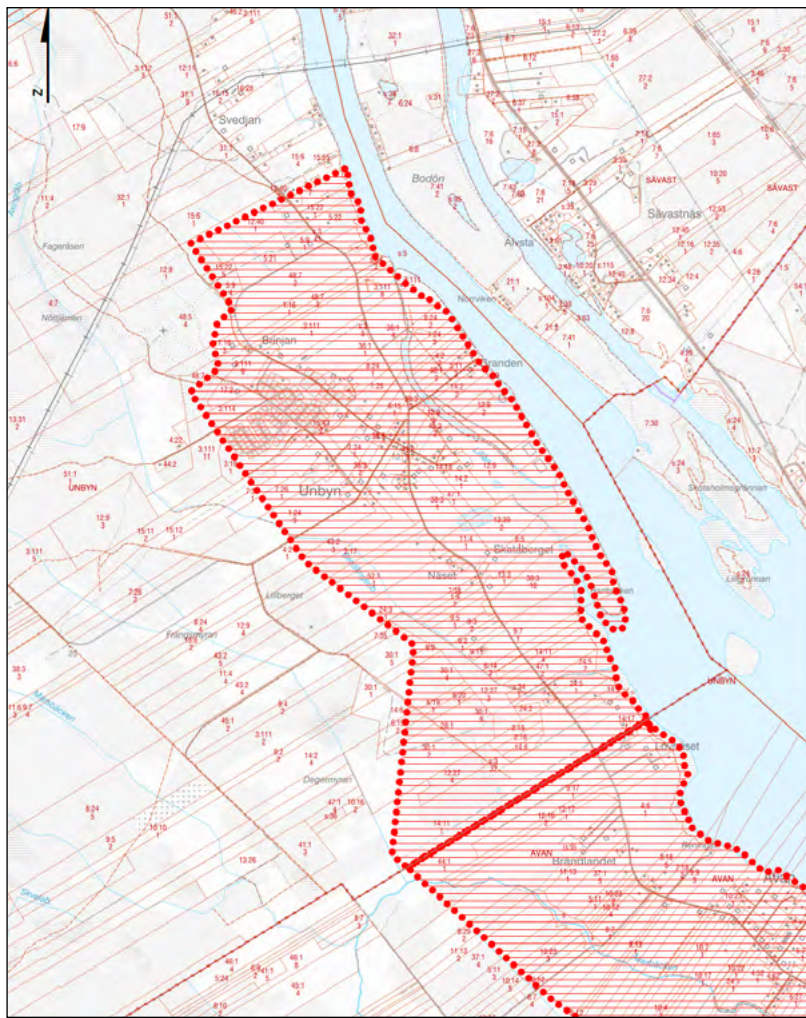
De från landsvägen indragna gårdslägena med de ofta allékantade tillfartsvägarna längs vägen mot grannbyn Avan i söder.

Bystrukturen där gårdarna inom bykärnan formerar sig längs två terrasser i det öppna landskapet som sänker sig mot älven.

Odlingsmarkerna som är insprängda mellan bydelar och gårdar och som förstärker den lantliga karaktären och gör byns utveckling läsbar i landskapet.

Den täta radbykaraktären i den ursprungliga bykärnan (Norribyn-Söribyn), med de skråställda gårdarna på kanten av en kilformad terrass.

Kartan visar riksintressets avgränsning. Karta: Lantmäteriet.

Om riksintressen för kulturmiljövård

Bestämmelser om riksintressen för kulturmiljövård finns i Miljöbalken 3 kap 6 §. Det är Riksantikvarieämbetet som tar beslut om att ett område är riksintresse för kulturmiljö.

Områden av riksintresse prövas i ärenden som handlar om ny eller ändrad markanvändning, som bygglov och detaljplanläggning, vid väg och järnvägsbyggen, i ärenden som gäller vindkraft, gruvbrytning m.m.

En kulturmiljö av riksintresse är ett område som tydligare än andra speglar en epok eller betydelsefull historisk samhällsprocess.

Riksintresseområden kan tåla olika typer av förändringar. Gränsen för vad som tillåtet går vid "påtaglig skada".

Påtaglig skada uppstår när upplevelsen av det historiska sammanhang, eller den epok som miljön representerar, blir kraftigt störd eller försvinner. Påtaglig skada kan även uppstå till följd av åtgärder som sker utanför områdets gräns.

Foto: Länsstyrelsen i Norrbottens län om inte annat anges

Tillsammans för Norrbottens bästa

lansstyrelsen.se/norrboten

Länsstyrelsen
Norrbotten